

Лариса Смолінчук, кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник лабораторії оцінювання якості освіти
Інституту педагогіки АПН України,
м. Київ

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОГО ТЕСТУВАННЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ НАУЦІ ТА ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ

У статті проаналізовано питання історії виникнення і розвитку педагогічного тестування, як способу виміру і оцінювання успішності і навчання.

Ключові слова: *тест навчальних досягнень, тестове завдання, тестування, контроль, якість освіти.*

В статье проанализирован вопрос истории возникновения и развития педагогического тестирования, как способа измерения и оценивания успешности и обучения.

Ключевые слова: *тест учебных достижений, тестовое задание, тестирование, контроль, качество образования.*

The article touches upon the formation and development of the pedagogical testing.

Key words: *achievement test, test item, testing, control, quality of education.*

Постановка проблеми. На думку російського вченого В. Кадневського, в сучасному світі тести стали важливою складовою життєдіяльності суспільства. Їх універсальність, широта застосування, високий рівень об'єктивності одержуваних результатів дозволяють говорити про тести як про феномен людської цивілізації [4].

Як будь-який феномен, тести викликають інтерес у суспільстві, причому інтерес неоднозначний: від визнання їх в якості єдиного об'єктивного інструменту оцінки знань в педагогіці до їх повного заперечення. Не дивлячись на інтерес в суспільстві та на широке використання тестів у школах, ВНЗ і під час проведення державного незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів, у вітчизняній науці не має єдиної загальноприйнятої теорії педагогічного тестування.

Метою представленої статті є розкриття історії розвитку тестування у вітчизняній науці та освітній практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Слід зазначити, що тести постійно привертати увагу науковців. Найбільш вивчено тестування за кордоном (Р. Дюбуа, Г. Ченс і Д. Доббін, А. Анастасі, Г. Міллер). Менше ця проблема була розроблена у вітчизняній педагогіці. Проте за останнє десятиліття багато публікацій з проблеми тестування з'явилося як в Україні (І. Булах, О. Локшина, О. Ляшенко, М. Олійник, Ю. Романенко та ін.) так і, звичайно, в Росії (В. Аванесов, В. Ким, А. Майоров, В. Кадневський, В. Хлебников).

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день серед зарубіжних і вітчизняних

вчених немає єдиної думки, ні щодо визначення поняття “тест”, ні щодо часу і місця виникнення перших тестів. Більшість учених зазначають, що система випробувань, зародилася так давно, що точну дату встановити неможливо. Різноманітні випробування виникали з потреб людської спільноти. У процесі розвитку цивілізації ускладнювалася життя індивіда і колективу, змінювалися рольові функції окремої особистості в рамках співтовариства. Так Р. Дюбуа за точку відліку розвитку тестування бере 2200-ті рр. до н.е. – Стародавній Китай, Г. Ченс і Д. Доббін – Давньогрецькі держави, А. Анастасі і Г. Міллер обмежуються XIX – XX ст., а російський автор В. Кадневський взагалі вважає, що цю дату слід змістити до епохи “гомо сапієнс”. Оскільки, на його думку, генезис тестування проходив в рамках спроб давньої людини подолати або гармонізувати протиріччя між головною умовою виживання – груповою діяльністю і розходженнями індивідуальних здібностей кожного з членів групи [4].

В. Аванесов, говорячи про історію виникнення тестів, зазначає: “Будь-яка спроба визначити точний час виникнення тестів нагадує прагнення географів знайти точний початок великої річки, яка витікає з безлічі потічків” [1].

Український автор Л. Фігурська відмічає, що історія тестів у сучасному розумінні цього методу розпочалася лише більше століття назад, а якщо говорити про педагогічні тести то і того менше [6].

Перші згадки про тести як науково обґрунтований метод виміру з'явилися в науковій літературі в кінці XIX ст. Родоначалником цього методу вважають відомого англійського вченого Ф. Гальтона, який у 1884 – 1885 роках провів

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОГО ТЕСТУВАННЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ НАУЦІ ТА ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ

серію іспитів для відвідувачів своєї лабораторії. Ним було обстежено 9337 чоловік віком від 5 до 80 років, у яких вимірювали швидкість реакції, вагу, силу кисті, ріст, гостроту зору, а також оцінювали здібності запам'ятовувати букви, розрізняти кольори. Хоча не всі іспити Ф. Гальтона можна назвати тестами з позиції сьогодишньої науки, проте він зробив перший крок на шляху створення об'єктивних методів оцінки здібностей і властивостей особистості. Завдяки йому індивідуально-психологічні відмінності між людьми почали вивчати за допомогою кількісних методів. Цей напрямок був підтриманий і іншими вченими. Д. Кеттелл на відміну від Ф. Гальтона, що досліджував сенсомоторні реакції, розробив батарею інтелектуальних тестів і за допомогою тахистоскопа вимірював обсяг уваги та феномени антиципації.

Значним кроком уперед у порівнянні з тестами Ф. Гальтона і Д. Кеттелла були розроблені й апробовані в лабораторії А. Біне тести інтелекту для дітей різного віку, що послужили серйозною базою для розвитку цілого напрямку інтелектуального тестування. Подальший розвиток цей напрямок набув у Стенфордському університеті, де були розроблені загальновідомі Стенфорд-Біне тести. Для оцінки точності завдань тестів автори використовували два головні критерії: 1) складність завдань, що визначалась на групах дітей різного віку 2) інформація, про ступінь збігу результатів тестування з думкою викладачів. Для мінімізації похибок вимірів А. Біне і Т. Сімон запропонували використовувати стандартні інструкції щодо проведення тестування.

У 1919 – 1921 р. науковою психологічною комісією США була розроблена серія “Національних тестів”, запропонованих для застосування у всіх народних школах. Метою запровадження тестових досліджень на думку авторів було: розподілити дітей на підгрупи залежно від розумових здібностей; допомогти вчителю орієнтуватися в індивідуальних особливостях дітей, з якими вчитель починає працювати вперше; розкрити індивідуальні причини непристосованості учнів до класної роботи і до шкільного життя; сприяти справі професійної орієнтації дітей з метою попереднього добору придатних до більш висококваліфікованої праці [9, 124].

Першими ж зразками тестів успішності вважають створені в 1864 році в Англії Дж. Фішером спеціальні книги (“Scale books”), в яких було подано завдання для перевірки рівня знань учнів. Книги містили запитання з правопису,

арифметики, читання, граматики та ін. [3]. Проте теоретичні основи педагогічного тестування почали розробляти значно пізніше.

У США перша збірка дидактичних тестів була опублікована у 1884 році, вона містила завдання з різних предметів та відповіді до них. Результати оцінювались за п'ятибальною шкалою. У книзі подавалися також зразки текстів творів і пояснювались методи їх кількісної оцінки. Це був перший випадок використання найпростіших статистичних розрахунків у педагогічній роботі. Тести успішності швидко розповсюдились у США; хоча вони мали як прихильників, так і противників [1].

Початком систематичних вимірювань у школі вважають групові тестові вимірювання започатковані американським психологом Дж. М. Райсом у 90-ті роки XIX століття.

На початку XX століття тести прийшли і в Росію. У середині 20-х рр. тести почали широко застосовуватись спочатку у вітчизняних наукових дослідженнях, а пізніше і в практиці шкіл та інших дитячих установ. Це співпало у часі з розквітом педології, яка менш ніж за десятиліття стала першою в списку наук, що пізніше назвуть репресованими. Разом з педологією в 1936 р. будуть заборонені й тести як “буржуазні і шкідливі”.

У 20-х же роках цей метод був одним із самих об'єктивних критеріїв оцінки роботи школи. На його основі визначався рівень успішності дітей; давалися прогнози здатності дітей до оволодіння знаннями та навичками, конкретні дидактичні і виховні рекомендації для педагогів. Тестування проводилися в класному колективі, у природних для школярів умовах; іспити ставали масовими, а результати можна було статистично обробити. Дані тестів дозволяли не тільки дати оцінку успішності учнів, але і роботи педагогів і школи в цілому. Результати тестування вважались підставою для психологічного діагнозу, прогнозу подальшого розвитку дитини з визначенням для нього соціальної ніші і повинні були впроваджуватися у соціальну практику. У цей період були розроблені оригінальні вітчизняні тести, аналогічні тестам А. Біне. Метод тестів визнавався основним, специфічним методом педології, який за висловом П. Блонського “перетворює педологію з науки, про все і суб'єктивно міркуючої, у науку, що вивчає реальну дійсність” [9, 126].

Застосування методу тестів у шкільній практиці сприймалось педагогічною громадськістю неоднозначно. Уже у середині 20-х рр. у вітчизняній педагогічній періодиці

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОГО ТЕСТУВАННЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ НАУЦІ ТА ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ

з'явилося ряд публікацій з аргументами як за так і проти застосування цього методу в педології. Узагальнивши критичні зауваження можна звести їх до таких основних позицій: тести мають чисто експериментальний характер; тести враховують не процес, а результат процесу; тести поверхневі, не дають пояснення механізму поведінки дитини; критикувався стандартизований ухил за рахунок статистичного методу;

В цілому у вітчизняній педагогічній думці 20-х – початку 30-х років, як свідчить педагогічна періодика, можна прослідкувати три основні погляди на застосування методу тестів:

- принципово відкидалося застосування тестування;
- допускалося обмежене застосування тестів (з чітким визначенням умов проведення тестування та кількості охоплених ним учнів) при обов'язковій перевазі інших методів дослідження;
- визнавалася необхідність широкого впровадження тестів у дослідженнях і практичній роботі.

Активним учасником дискусії були відомі вітчизняні рефлексологи, педологи, педагоги П. Блонський, А. Залкінд, О. Залужний, С. Моложавий, Мандрика, які попри своє критичне ставлення до необмеженого використання методу тестів у шкільній практиці багато зробили для його адаптації та популяризації.

Уведення масового контролю знань школярів співпало з періодом зміцнення тоталітарного режиму Сталіна, з його прагненням прямо підкорити собі роботу Наркомпросів. 1930-ті роки були роками драматичних подій в педології, апогеем яких стала постанова ЦК ВКП (б) "Про педологічні викривлення в системі Наркомпросів" (1936). Оскільки тести вважались основним методом педології, то відмовивши в науковості педології, керівники педагогічної науки тих років також відмовилися визнати науковість тестів. Ця постанова діяла до середини 50-х років ХХ століття, але й пізніше будь-які тести вважались "буржуазним засобом". Внаслідок цього навіть майбутні педагоги та психологи не вивчали тестології, не було професійної літератури, присвяченої проблемам конструювання та оцінювання якості тестів тощо. Майже сорок років тривала заборона на тести, що загальмувало розвиток педагогічної науки, позбавивши її передумов для розробки одного з кращих методів контролю знань.

Хоча робота з тестами загальмувалась, наукове вивчення можливостей цього методу не припинялась; елементи методу тестів успішності (без згадування відповідного терміна)

використовувались під час обліку успішності учнів у загальноосвітніх школах. Зразки тестових завдань мали місце у збірниках вправ і задач, контрольних завдань з різних навчальних предметів.

У 60-х роках ХХ століття у зв'язку зі спробами реалізувати індивідуальний підхід у радянській школі було знову поставлене питання про можливість і доцільність використання тестів у педагогіці.

У 70-х роках ХХ століття вийшли друком праці В. Аванесова, В. Беспалько, Б. Володіна, В. Мельникової, В. Мезинцева, В. Огорелкова, Н. Талізінної та ін., в яких висвітлювався досвід і проблеми тестового контролю. У цей же час опубліковано значну кількість робіт присвячених математичним проблемам педагогічних вимірів, в яких розглядалися питання шкал вимірювання, математичних моделей обробки інформації у педагогічних дослідженнях, а також питання статистики.

Полеміка про доцільність упровадження тестів велася до середини 70-х років і майже повністю була припинена до початку 80-х років ХХ століття. Після розпаду Радянського Союзу розвиток вітчизняної теорії тестування продовжується в наукових центрах вже самостійних держав (в Києві, Донецьку, Мінську, Москві, Санкт-Петербурзі) [3, 5, 6, 7].

У сучасній літературі виділяють три основні підходи до педагогічного тестування:

Предметно-педагогічний підхід. Завдання тестування за такого підходу полягає в з'ясуванні, які елементи змісту навчальної дисципліни засвоєні. Тест складається з великої кількості завдань, обов'язковою умовою є досить повне, вичерпне визначення змісту дисципліни.

Критеріально-орієнтований підхід. Завдання – перевірити, наскільки учень (студент) засвоїв необхідний обсяг знань, умінь і навичок, який виступає в якості заданого стандарту або критерію засвоєння (атестація, вступ до НЗ). У цьому випадку достатньо не надто велика кількість завдань з галузі, обмежена конкретним стандартом або рівнем (критерієм) знань.

Нормативно-орієнтований підхід. Тут завдання не стільки оцінити повноту знання, як визначити місце (рейтинг) кожного з досліджуваних. Потрібно порівняно невелика, але достатня кількість завдань, що забезпечить хорошу дисперсію результатів.

Для педагогічного контролю більш звичними є завдання, які розв'язуються саме при критеріально-орієнтованому підході. Тим не менш, всі підходи важливі й необхідні і розробляються на сучасному етапі [3].

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОГО ТЕСТУВАННЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ НАУЦІ ТА ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ

Педагогічним тестам трохи більше ста років, і весь цей час вони піддаються критиці. Науковці знаходять у ньому ряд об'єктивних недоліків, які досить важко подолати, проте, наука поки що не запропонувала альтернативи, яка змусила б педагогів відмовитися від тестів. Незалежно від результатів полеміки тести вже стали важливою складовою освітнього процесу. Впровадження тестових технологій в освітній простір України є, з одного боку, закономірністю розвитку тестування в світі, а з іншого – нагальною потребою раціоналізації освітнього процесу.

Висновки. Підсумовуючи сказане, хочемо зазначити, що тести не є універсальним інструментом контролю і, звичайно ж, не заперечують інших методів педагогіки. Науково обґрунтований тест дозволяє лише чіткіше диференціювати рівень знань в групі, одержати об'єктивну оцінку знань кожного, а також оцінити якість освіти. Оптимізація контролю рівня знань шляхом використання тестів сприяє вдосконаленню системи підготовки та отриманню об'єктивної картини атестації.

Тестування в освіті покликане оперативно і неупереджено виявляти глибину, обсяг, структуру, зміст, ієрархію знань, умінь і навичок. Тому воно в змозі вирішити одне з найскладніших завдань освіти – сформулювати потребу і вміння самоаналізу і самоконтролю, що є фундаментом індивідуалізації та гуманізації освіти, орієнтування учнів і студентів на самоосвіту.

1. Аванесов В.С. История возникновения тестов [Электронный ресурс] / В. Аванесов. – Режим доступа: <http://www.bim-bad.ru>

2. Аванесов В.С. Основы научной организации педагогического контроля в высшей / В.С.Аванесов. – М. : МИСиС, 1989. – 176 с.

3. Булах І.Є., Мруга М.Р. Створюємо якісний тест: навч. посіб. / І.Є. Булах, М.Р. Мруга. – К.: Майстер-клас, 2006. – 160 с.

4. Кадневский В. М. Тестовая культура как феномен цивилизации // Образование: исследовано в мире [Электронный ресурс] / В.М. Кадневский. – М. : OIM.RU. – Режим доступа: <http://www.oim.ru>.

5. Ким В.С. Тестирование учебных достижений. Монография. – Уссурийск: Издательство УГПИ, 2007. – 214 с.: ил.

6. Фігурська Л. В. Становлення та розвиток тестування як методу педагогічної діагностики [Електрон. ресурс]: Стаття. – Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua>

7. Хлебников В. Краткий обзор развития педагогического тестирования в России [Электрон. ресурс]: Монография. – М.: OIM.RU, 2000 – 2001. – Режим доступа: <http://www.oim.ru>

8. Цатурова И.А. Из истории развития тестов в СССР и за рубежом / И. А. Цатурова. – Таганрог: Изд-во пед.института, 1969. – 50 с.

9. Шварцман П.Я., Кузнецова И.В. Педагогика // Репрессированная наука. Выпуск 2. СПб.: Наука, 1994. – С. 121 – 139.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2010

26 квітня 2010 року
170 років тому (1840)
вийшло у світ перше видання “Кобзаря”

“Кобзар” 1860 року був надрукований қриштами Платона Сими́ренка з яким Тарас Шевченко познайомився під час своєї останньої подорожі по Україні в 1859 році в Млієві. Платон Сими́ренко – відомий на Україні цукрозаводчик і меценат виділив для видання “Кобзаря” 1100 рублів. Це видання було значно повніше попередніх: сюди увійшло 17 творів і портрет Тараса Шевченка.

